FOLIA 326

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

ISSN 1689-9911
DOI 10.24917/16899911.13.3

Studia Russologica 13 (2020)

Gabriela Dudek-Waligóra

Typologia gatunków współczesnego dyskursu politycznego (na przykładzie działalności Władimira Władimirowicza Putina)

Zagadnienia dyskursu politycznego niezmiennie przyciągają uwagę naukowców różnych dyscyplin i specjalności. Przedmiotem badań danego artykułu[1] jest typologia gatunków współczesnego dyskursu politycznego analizowana na przykładzie działalności rosyjskiego prezydenta – Władimira Władimirowicza Putina, który, przypomnijmy, już po raz czwarty pełni ten najważniejszy urząd w państwie[2].

Pomimo faktu, że poruszona problematyka jest aktywnie podejmowana przez badaczy[3], w dostępnej polskiej i rosyjskiej literaturze politolingwistycznej brakuje pełnego podziału oraz opisu gatunków wykorzystywanych przez działaczy

[1] Niniejszy artykuł jest rozszerzoną i zmodyfikowaną wersją referatu wygłoszonego 20 września 2018 roku podczas III Sosnowieckiego Forum Językoznawczego.

[2] Aktywność rosyjskiego prezydenta jest rejestrowana na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Prezydenta Rosji: http://kremlin.ru [dostęp: 5.10.2019].

[3] Zob. np. G. Ożdżyński, *Niektóre cechy gatunkowe orędzia (w świetle zjawisk z kręgu nowomowy)*, „Poradnik Językowy" 1995, nr 1, s. 15–25; M. Kita, *Państwo jako generator gatunków mowy*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" 2002, z. LVIII, s. 65–74; K. Ożóg, *Język w służbie polityki. Językowy kształt kampanii wyborczych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2004; J. Fras, *Komunikacja polityczna. Wybrane zagadnienia gatunków i języka wypowiedzi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005; R. Przybylska, *Jak stworzyć typologię wystąpień publicznych polityków*, „Język a Kultura" 2008, nr 20, s. 279–285; G. Majkowski, *Ulotka jako gatunek tekstu wyborczego*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2015; R. Szymula, *Mowy inauguracyjne rosyjskich prezydentów – ewolucja gatunku*, „Bibliotekarz Podlaski" 2017, nr 4, s. 199–213; Е.И. Шейгал, *Семиотика политического дискурса*, Гнозис, Москва 2004; М.В. Гаврилова, *Когнитивные и риторические основы президентской речи (на материале выступлений В.В. Путина и Б.Н. Ельцина)*, Филологический факультет СПБГУ, Санкт-Петербург 2004; М.В. Гаврилова, *Анализ программ российских политических партий начала XX и XXI веков (лингвистический аспект)*, Издательство Невского института языка и культуры, Санкт-Петербург 2011; Т.И. Стексова, *„Послание президента" как жанр политической коммуникации*, „Политическая лингвистика" 2012, № 3 (41), s. 58–63; А.М. Чащина, *Политическое интервью как особый жанр политического дискурса*, „Вестник Челябинского государственного университета" 2013, № 37, s. 60–62; Е.В. Дзюба, З.М. Дударева, И.М. Никулина, *Российские и немецкие политические лозунги как объект семантического, лексикографического и лингвопрагматического описания (рецензия на публикацию*

politycznych. Ich kompleksowe opracowanie utrudnia przede wszystkim mnogość interakcji komunikacyjnych w polityce, występująca przy tak szerokim spektrum działań polityków – od działań dyrektywnych do informacyjnych i perswazyjnych[4]. Wyczerpującemu opisowi nie sprzyja również obserwowany nieustanny rozwój komunikowania i jego kanałów pociągający za sobą powstawanie nowych form tekstów politycznych[5], takich jak np. blogi czy tweety[6]. W procesie porozumiewania się rośnie także rola komunikatów polisemiotycznych[7].

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie najważniejszych właściwości wypowiedzi polityków oraz kryteriów ich podziału, pomocnych w stworzeniu gatunkowej charakterystyki dyskursu politycznego. Zobrazują je komunikaty obecnego przywódcy Federacji Rosyjskiej.

Należy wyjaśnić, że pojęcie gatunku rozumiemy za petersburską uczoną, Mariną Vladimirovną Gavrilovą[8], opierającą się w swoich rozważaniach na rosyjskiej tradycji badawczej, por.: „[жанр – это] вербальное оформление типических ситуаций социального взаимодействия людей"[9]. Dodajmy, że to właśnie sytuacje, wydarzenia z udziałem głowy państwa są dla M. Gavrilovej (i również dla nas) podstawowym kryterium wydzielania konkretnych gatunków prezydenckich

---

„Дайте миру шанс! Словарь современных политических лозунгов России и Германии"), „Политическая лингвистика" 2017, № 3 (63), s. 146–151.

[4] J. Fras, *Komunikacja polityczna…*, s. 118.

[5] Por.: „Język polityki dysponuje wciąż rozwijającymi się kanałami przekazu i gatunkami tekstów. W kampaniach wyborczych mamy zatem spotkania z kandydatami, ulotki, plakaty, radiowe i telewizyjne klipy, prasowe wywiady i ogłoszenia. Debaty parlamentarne rozwijają takie gatunki, jak wystąpienie, *exposé*, interpelacja. W mediach elektronicznych pojawiają się coraz to nowe formuły programów, gdzie politycy są interwiuowani, mogą przedstawiać poglądy, wyrażać opinie i spierać się. […] Źródłem informacji dla dziennikarzy są organizowane z woli polityków konferencje prasowe. Szczególne sytuacje komunikacyjne wywołują manifestacje i demonstracje" (J. Bralczyk, *O języku propagandy i polityki*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2007, s. 326).

[6] Tzw. *tweety* to bardzo krótkie wiadomości tekstowe publikowane w serwisie społecznościowym Twitter.

[7] J. Maćkiewicz, *Co się zmieniło w komunikowaniu publicznym?*, [w:] *Międzyjęzykowe i międzykulturowe konteksty współczesnego dyskursu publicznego*, red. A. Pstyga, U. Patocka-Sigłowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2017, s. 30.

[8] Transliteracja nazwisk badaczy z języka rosyjskiego w całym artykule jest zgodna z PN-ISO 9:2000.

[9] М.В. Гаврилова, *Когнитивные и риторические основы…*, s. 15. Por.: „Gatunek to zespół intersubiektywnie istniejących reguł, określający budowę tekstów. Jest on kulturowo oraz historycznie ukształtowany i ujęty w społeczne konwencje komunikowania się ludzi między sobą" (U. Żydek-Bednarczuk, *Typy, odmiany, klasy… tekstów. W poszukiwaniu kryteriów*, [w:] *Stylistyka a pragmatyka*, red. B. Witosz, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2001, s. 121). Zaznaczmy także, że w literaturze naukowej napotkamy na definicję *gatunku wypowiedzi politycznej*, por.: „Gatunek wypowiedzi politycznej (przekazu politycznego) to stosunkowo trwały pod względem treści politycznej, ponadto kompozycji (budowy) i stylu typ wypowiedzi, ukształtowany w zależności od funkcji (główne funkcje: informacyjna, perswazyjna) oraz sytuacji użycia (przede wszystkim oficjalnej)" (J. Fras, *Komunikacja polityczna…*, s. 118).

wypowiedzi[10], por.: „Мы предлагаем в качестве критерия выделения отдельных жанров дискурса президента использовать событийную рамку, т.е. выделить речевые формы, сопровождающие коммуникативные события с участием президента”[11].

Szczegółowe czynniki pozwalające wydzielić odrębny typ gatunku ustanawiamy za Aleksandrem Wilkoniem, por.:

1) funkcja semantyczno-językowa;
2) związek z miejscem i sytuacją wygłoszenia;
3) cechy strukturalne tekstu, związane z jego funkcją semantyczną;
4) właściwości wersyfikacyjno-kompozycyjne, związane z układem;
5) powtarzalność;
6) długość tekstu;
7) stabilność cech gatunkowych;
8) możliwość kształtowania wariantów danego gatunku;
9) związek z cechami stylowymi;
10) powiązania z innymi gatunkami;
11) związek z określoną kulturą;
12) historyczne modyfikacje gatunków[12].

Przyjmujemy także, że gatunek ma charakter typologiczny, a więc stanowi wzorzec idealny, uogólniony model[13]. Zjawiska gatunkowe są uwarunkowane historycznie oraz kulturowo[14].

Wieloznaczny termin *dyskurs polityczny* z kolei definiujemy za Vladimirem Il'ičem Karasikiem, który odnotowuje: „Политический дискурс представляет собой коммуникативную практику, целью которой является борьба за власть”[15].

Podkreślimy także, że rozróżnienie i obserwacja gatunków dyskursu politycznego powinna uwzględniać nie tylko właściwości tekstowe, ale przede wszystkim kontekstowe[16]. Teun Adrianus van Dijk wypunktowuje w postaci poniższego

---

[10] М.В. Гаврилова, *Когнитивные и риторические основы*…, s. 21.

[11] Tamże.

[12] A. Wilkoń, *Spójność i struktura tekstu: wstęp do lingwistyki tekstu*, Universitas, Kraków 2002, s. 198–200.

[13] U. Żydek-Bednarczuk, *Typy, odmiany, klasy*…, s. 121.

[14] G. Majkowski, *Ulotka jako gatunek*…, s. 32. Przegląd koncepcji gatunku w lingwistyce zob. A. Wilkoń, *Spójność i struktura tekstu*…, s. 197–273; J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Tekstologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 128–146; G. Majkowski, *Ulotka jako gatunek*…, s. 21–34.

[15] В.И. Карасик, *Игра по правилам в политическом дискурсе о России на Западе*, [в:] *Образ России в зарубежном политическом дискурсе: стереотипы, мифы и метафоры. Материалы Международной научной конференции 13–17 сентября 2010*, ред. А.П. Чудинов, Урал. гос. пед. ун-т., Екатеринбург 2010, s. 67.

[16] T.A. van Dijk, *Dyskurs polityczny i ideologia*, „Etnolingwistyka” 2003, nr 15, s. 15. Por.: „Политический дискурс – сумма речевых произведений в определенном паралингвистическом контексте – контексте политической деятельности, политических взглядов и убеждений, включая негативные ее проявления (уклонение от политической деятельности, отсутствие политических убеждений и под.)” (Н.А. Герасименко, *Информация и фасцинация в политическом дискурсе (к вопросу о функционировании бисуб-*

schematu kategorie, do których należą owe kontekstowe właściwości dyskursu politycznego:

a) globalna domena – polityka;
b) dokonywane akty globalne – legislacja, planowanie itd.;
c) okoliczności globalne – parlament, obrady itd.;
d) akty lokalne – przedstawianie wniosków, oponowanie itd.;
e) polityczne role uczestników – parlamentarzyści, członkowie partii itd.;
f) polityczna wiedza uczestników – ich przekonania, ideologie, cele itd.[17].

Analizując same nazwy wypowiedzi publicznych, Janina Fras dochodzi do wniosku, iż udaje się wśród nich wyodrębnić dwa typy: te nazwy gatunkowe znamienne praktycznie wyłącznie dla komunikacji politycznej, jak orędzie czy exposé, oraz te, funkcjonujące również w innych obszarach komunikacji poza polityką, a które mogą zostać uzupełnione o atrybut polityczny, np. komentarz polityczny, debata prezydencka, slogan wyborczy[18].

Małgorzata Kita doprecyzowuje, że reprezentanci państwa i jego instytucji w zakresie genologicznym posiadają cztery możliwości:

1) korzystanie z już istniejących gatunków, stworzonych do obsługiwania aktywności państwa;
2) tworzenie nowych gatunków zaspokajających potrzeby komunikacyjne państwa;
3) wykorzystywanie gatunków z innych sfer komunikacyjnych;
4) ewentualne adoptowanie ich do swoich potrzeb[19].

Niezależnie od genezy gatunki w dyskursie politycznym nabierają specyficznych właściwości. Wypowiedziom działaczy politycznych, w szczególności prezydenta, przypisuje się takie cechy jak oficjalność, publiczność[20]. Są one związane głównie z faktem, że dyskurs polityczny należy do typu dyskursu instytucjonalnego[21], por.: „Следует заметить, что каждая языковая личность в своей политической вербальной деятельности представляет определенный институт (например,

---

стантивных предложений), [в:] *Политический дискурс в России-2. Материалы рабочего совещания 29 марта 1998 года*, Издательство АО „Диалог-МГУ", Москва 1998, s. 22).

[17] T.A. van Dijk, *Dyskurs polityczny…*, s. 15.

[18] J. Fras, *Komunikacja polityczna…*, s. 119–120.

[19] M. Kita, *Państwo jako generator…*, s. 67.

[20] M.B. Гаврилова, *Когнитивные и риторические основы…*, s. 15. Uzupełnijmy, że dla całego społeczeństwa i obserwatorów życia politycznego nie są dostępne wystąpienia polityków mające miejsce w zamkniętym gronie, por.: „Oprócz wypowiedzi publicznych dyskurs polityczny obejmuje także komunikację, która zachodzi wśród polityków i osób polityką zainteresowanych, ale w sytuacjach nieoficjalnych, niepublicznych właśnie, bez zewnętrznych świadków. Badanie tejże „wewnętrznej" komunikacji, np. w łonie członków danej partii, czy też badanie dyskursu politycznego w prywatnych rozmowach Polaków jest zadaniem niezwykle pociągającym, ale i trudnym metodologicznie ze względu na ograniczony dostęp do takich materiałów" (R. Przybylska, *Jak stworzyć typologię…*, s. 279).

[21] A.П. Чудинов, *Политическая лингвистика. Учебное пособие*, Флинта, Наука, Москва 2008, s. 55.

партию) и, следовательно, мыслит в парадигме его установок”[22]. Jak podkreśla T.A. van Dijk, prywatna, nieformalna rozmowa polityków z przyjaciółmi pozostaje poza obrębem dyskursu politycznego[23].

Nadmieńmy, że w koncepcji Renaty Przybylskiej nadawca przekazu politycznego może przyjmować określone role społeczne[24]. Pośród danych ról odnajdziemy następujące:

- rola zbawcy, tj. osoby, która po uzyskaniu władzy wybawi obywateli od wszelakich problemów;
- rola wodza, tj. osoby, której należy się w pełni podporządkować;
- rola profesjonalisty i eksperta, tj. osoby nad wyraz kompetentnej;
- rola „swojego chłopa, równiachy”, tj. zwykłego, przystępnego człowieka, „jednego z nas”;
- rola męczennika za sprawę, tj. osoby, której uniemożliwia się realizację planów służących dobru ogółu[25].

Wypowiedzi polityczne są skierowane do odbiorcy masowego. Nawet jeżeli polityk bezpośrednio zwraca się tylko do dziennikarza, innego polityka czy do konkretnego obywatela, np. z publiczności w studiu telewizyjnym, przy pomocy środków masowego przekazu jego wypowiedź może dotrzeć do całego narodu, a także słuchaczy/czytelników zagranicznych. Ostatecznym pośrednim odbiorcą wystąpienia działacza państwowego staje się więc każdy obywatel[26], por.:

> Высказывание, которое может быть отнесено к политическому дискурсу, всегда оказывается направленным не к личности, а к массам, будь это статья в газете, выступление политического оратора или даже реплика интервью, внешне обращенная к конкретному человеку, но на самом деле апеллирующая к гораздо более обширной аудитории […][27].

W literaturze przedmiotu akcentuje się również fakt, że przekazy działaczy państwowych są podporządkowane w znacznej mierze funkcji perswazyjnej[28], czyli

---

[22] В.И. Шаховский, *Голос эмоции в русском политическом дискурсе*, [в:] *Политический дискурс в России 1996–2006*, ред. В.Н. Базылев, Государственный институт русского языка им. А.С. Пушкина, Москва 2007, s. 170.

[23] T.A. van Dijk, *Dyskurs polityczny*…, s. 14.

[24] R. Przybylska, *Jak stworzyć typologię*…, s. 280.

[25] Tamże, s. 281.

[26] Tamże.

[27] Д.Б. Гудков, *Ритуалы и прецеденты в политическом дискурсе*, [в:] *Политический дискурс в России-2*…, s. 34.

[28] Na temat perswazji w tekstach politycznych zob. np. B. Batko-Tokarz, *Perswazja w dyskursie sejmowym*, Wydawnictwo „Scriptum”, Kraków 2008; A. Kampka, *Perswazja w języku polityki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009; Ю.В. Клюев, *Политический дискурс в массовой коммуникации: анализ публичного политического взаимодействия*, Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, Санкт-Петербург 2010; Ю.И. Плахотная, *Речевое воздействие в диалогическом политическом дискурсе*, „Политическая лингвистика” 2011, № 4 (38), s. 121–124; Р.А. Сафина, Я.Р. Чернова, *Стратегии речевого воздействия в предвыборных выступлениях австрийских политиков*, „Политическая лингвистика” 2017, № 5 (65), s. 147–151. Por.: „Jak się wydaje, groźba szerszego upublicznienia

funkcji wpływania na adresatów, por.: „Политическая речь должна убедить и мобилизовать, настроить аудиторию в пользу автора, а не давать объективную картину мира”[29]. Politycy chcą przekonać społeczeństwo do nakreślonej wizji rzeczywistości i głoszonego programu. Dążą do zbycia możliwie najszerszego poparcia elektoratu w celu utrzymania lub przejęcia władzy.

Obserwuje się również wzrost znaczenia funkcji ludycznej – elementy rozrywki, gry w dyskursie politycznym przyciągają uwagę odbiorców oraz mogą przyczynić się do wywarcia pożądanego przez polityka wpływu[30]. Części humorystyczne, ironiczne nadają bowiem tekstom wyrazistości oraz zwiększają siłę przywoływanych argumentów[31].

Tym samym, dostępne dla ogółu gatunki polityczne realizują się w komunikacji oficjalnej, publicznej, a ponadto instytucjonalnej, masowej i perswazyjnej.

Według Aleksandra Genrihoviča Altunâna budowa i styl tekstów politycznych różnią się znacząco w zależności od zaplanowanego sposobu ich percepcji przez odbiorców – słuchowego lub wzrokowego[32]. Dlatego w dyskursie politycznym wydziela się gatunki ustne i pisemne (ros. *устные и письменные жанры*)[33]. Gatunki ustne cechuje przede wszystkim duża emocjonalność, podczas gdy pisemne muszą zachować poprawną logiczność wywodu[34]. Trzeba jednak zaznaczyć, że gatunki te się wzajemnie przenikają – polityk może wygłosić wcześniej przygotowany w formie pisemnej tekst, jak i ustne wypowiedzi polityka mogą zostać zapisane[35]. Należy więc uwzględniać pierwotną publiczną wersję przekazu. Przykłady wymienionych gatunków zaczerpnięte z dyskursu W.W. Putina stanowią (w porządku alfabetycznym):

- gatunki *pisemne*: artykuł (ros. *статья*), hasło wyborcze (ros. *лозунг*), kondolencje (ros. *соболезнования*), odezwa powitalna/powitanie (ros. *приветственное послание/приветствие*), wywiad pisemny (ros. *письменное интервью*), życzenia/gratulacje (ros. *поздравление*)[36];

---

wypowiedzi polityka sprawia, że zawsze jednym z celów, a czasem wręcz celem nadrzędnym staje się chęć, żeby „dobrze wypaść” w oczach szerokiego odbiorcy, potencjalnego przyszłego wyborcy, by zyskać jego akceptację. Ten cel komunikacyjny, wymuszony przez wszechobecność mediów, sprawia, że ewentualne cele merytoryczne wypowiedzi schodzą nieraz na plan dalszy” (R. Przybylska, *Jak stworzyć typologię…*, s. 283).

[29] А.Г. Алтунян, *Анализ политических текстов. Учебное пособие*, Логос, Москва 2006, s. 94–95.

[30] J. Maćkiewicz, *Co się zmieniło…*, s. 26.

[31] А.А. Горностаева, *Иронические метафоры в политическом дискурсе*, „Вестник РУДН. Серия: Лингвистика” 2018, № 226, cs 111.

[32] А.Г. Алтунян, *Анализ политических*…, s. 24. Por.: „Устное слово оставляет за оратором инициативу (ввода новой темы, интерпретации, повторения, регулировки эмоционального напряжения и т.д.), в то время как во время чтения инициатива принадлежит читателю. Читатель решает, когда начать и когда закончить, что прочесть внимательно, а что пропустить” (tamże).

[33] Tamże, s. 22. Tłumaczenie z języka rosyjskiego G. D.-W.

[34] А.Г. Алтунян, *Анализ политических…*, s. 24–25.

[35] М.В. Гаврилова, *Когнитивные и риторические основы*…, s. 16.

[36] Należy uzupełnić, że gatunki *życzenia* i *powitanie* w dużo rzadszych przypadkach można spotkać w formie ustnej.

- gatunki *ustne*: linia bezpośrednia z Władimirem Putinem (ros. *прямая линия с Владимиром Путиным*)[37], konferencja internetowa (ros. *интернет-конференция*), konferencja prasowa (ros. *пресс-конференция*), mowa inauguracyjna (ros. *инаугурационная речь*), negocjacje (ros. *переговоры*), odezwa/orędzie (ros. *обращение*), odpowiedzi na pytania dziennikarzy (ros. *ответы на вопросы журналистов*)[38], orędzie noworoczne (ros. *новогоднее обращение к гражданам России*), oświadczenie (ros. *заявление*), oświadczenie dla prasy (ros. *заявление для прессы*), posiedzenie (ros. *заседание*), posiedzenie plenarne (ros. *пленарное заседание*), posiedzenie rozszerzone (ros. *расширенное заседание*), orędzie do Zgromadzenia Federalnego (ros. *послание Федеральному Собранию Российской Федерации*), orędzie budżetowe (ros. *бюджетное послание Федеральному Собранию*), przysięga (ros. *присяга*)[39], replika (ros. *реплика*), rozmowa (ros. *беседа*)[40], słowo wstępne (ros. *вступительное слово*), słowo końcowe (ros. *заключительное слово*), spotkanie (ros. *встреча*), spotkanie robocze (ros. *рабочая встреча*), sprawozdanie (ros. *отчет*), toast (ros. *тост*), wielka konferencja prasowa W.W. Putina (ros. *большая пресс-конференция Владимира Путина*)[41], wideokonferencja (ros. *видеоконференция*), wspólna (tj. z innym politykiem) konferencja prasowa (ros. *совместная пресс-конференция*), wystąpienie (ros. *выступление*), wywiad (ros. *интервью*), zebranie (ros. *совещание*), zebranie operacyjne (ros. *оперативное совещание*).

Gatunki ustne, które są zdecydowanie częściej używane przez rosyjskiego prezydenta, mogą dopuszczać elementy spontaniczności oraz natychmiastową i bezpośrednią reakcję polityka na słowa, które padły. Gatunki pisemne powinny posiadać nienaganną kompozycję, aby czytelnik nie zatracił istoty wywodu.

Ze względu na nadrzędną funkcję przekazu z kolei Elena Iosifovna Šejgal dzieli gatunki dyskursu politycznego na trzy grupy: rytualne (ros. *ритуальные/эпидейктические жанры*), w których przeważa fatyczność; orientacyjne (ros. *ориентационные жанры*), nastawione na informowanie oraz na agonalne (ros. *агональные*

---

[37] *Linia bezpośrednia* to specjalny coroczny program telewizyjny transmitowany „na żywo" przez kilka rosyjskich kanałów, w którym V.V. Putin przez ok. 4 godziny odpowiada na pytania obywateli.

[38] Odpowiedzi na pytania to gatunek, w którym rosyjski przywódca udziela odpowiedzi na pytania dziennikarzy poza wcześniej zorganizowanym i zaplanowanym wywiadem czy konferencją prasową, a np. podchodząc do prasy po skończonym spotkaniu.

[39] Dodajmy, że *przysięga* przy obejmowaniu urzędu, tak jak *mowa inauguracyjna* i *orędzie do Zgromadzenia Federalnego*, to gatunki, które w rosyjskim dyskursie politycznym ma prawo wygłaszać wyłącznie prezydent (М.В. Гаврилова, *Когнитивные и риторические основы*…, s. 21).

[40] *Rozmowa* jako odrębny gatunek jest wykorzystywana przez W.W. Putina przede wszystkim w bezpośrednich kontaktach z ludnością, np. z uczniami czy mieszkańcami odwiedzanych miejscowości.

[41] Podczas corocznej *wielkiej konferencji prasowej* rosyjski prezydent przez kilka godzin odpowiada na pytania akredytowanych (w liczbie ponad tysiąca) przedstawicieli mediów krajowych i międzynarodowych.

жанры), które mają pobudzać do działania[42]. Do poszczególnych grup można przyporządkować poniższe pozycje z aktywności prezydenckiej W.W. Putina (w porządku alfabetycznym):

- gatunki *rytualne*: kondolencje, mowa inauguracyjna, odezwa/orędzie, odezwa powitalna/powitanie, orędzie noworoczne, przysięga, rozmowa, toast, życzenia/gratulacje;
- gatunki *orientacyjne*: artykuł, linia bezpośrednia z W.W. Putinem, konferencja internetowa, konferencja prasowa, negocjacje, odpowiedzi na pytania dziennikarzy, orędzie budżetowe, orędzie do Zgromadzenia Federalnego, oświadczenie, oświadczenie dla prasy, posiedzenie, posiedzenie plenarne, posiedzenie rozszerzone, replika, słowo końcowe, słowo wstępne, spotkanie, spotkanie robocze, sprawozdanie, wideokonferencja, wielka konferencja prasowa W.W. Putina, wspólna (tj. z innym politykiem) konferencja prasowa, wystąpienie, wywiad, wywiad pisemny, zebranie; zebranie operacyjne;
- gatunki *agonalne*: hasło wyborcze.

W działalności W.W. Putina obserwujemy przewagę gatunków orientacyjnych, w których polityk informuje społeczeństwo o prowadzonych i planowanych działaniach oraz wyjaśnia ich przyczyny, skutki. Dopytuje także innych działaczy o detale omawianego stanu rzeczy. Rzadsze są gatunki rytualne mające głównie na celu podtrzymanie kontaktu z obywatelami i integrację prezydenta z nimi. Gatunki agonalne z kolei są charakterystyczne dla kampanii wyborczych, kiedy W.W. Putin walczy o poparcie i głosy Rosjan. Gatunki agonalne są więc ograniczone czasowo, a terminy ich użycia regulują odpowiednie ustawy. Por.:

> [...] в дискурсивной практике президента наблюдается тенденция к увеличению количества новых жанров, призванных удовлетворить возросшие потребности информационного общества, тенденция к диалогическому открытому общению с гражданами страны, открытость для прессы. Жанры президентской риторики контекстно обусловлены, подчеркивают высокий социальный статус говорящего, обслуживают основные властные функции главы государства[43].

Pod względem objętości natomiast Anatolij Prokop'evič Čudinov rozgranicza gatunki małe (ros. *малые жанры*), średnie (ros. *средние жанры*) oraz duże (ros. *крупные жанры*)[44]. Na podstawie danego kryterium wypowiedzi W.W. Putina można podzielić następująco (gatunki w porządku alfabetycznym):

- gatunki *małe*: hasło wyborcze, kondolencje, odezwa powitalna/powitanie, orędzie noworoczne, przysięga, replika, słowo końcowe, toast, życzenia/gratulacje;
- gatunki *średnie*: artykuł, konferencja internetowa, konferencja prasowa, mowa inauguracyjna, negocjacje, odezwa/orędzie, odpowiedzi na pytania dziennikarzy, orędzie budżetowe, orędzie do Zgromadzenia Federalnego, oświadczenie, oświadczenie dla prasy, posiedzenie, posiedzenie plenarne, posiedzenie rozszerzone, rozmowa, słowo wstępne, spotkanie, spotkanie robocze, sprawozdanie,

---

[42] Е.И. Шейгал, *Семиотика политического*..., s. 246.

[43] М.В. Гаврилова, *Когнитивные и риторические основы*..., s. 24.

[44] А.П. Чудинов, *Политическая лингвистика*..., s. 38.

wideokonferencja, wspólna (tj. z innym politykiem) konferencja prasowa, wystąpienie, wywiad, wywiad pisemny, zebranie, zebranie operacyjne;

- gatunki *duże*: linia bezpośrednia z W.W. Putinem, wielka konferencja prasowa W.W. Putina.

Jak zostało zaprezentowane, w aktywności rosyjskiego przywódcy dominują gatunki średnie. Najmniej wykorzystywaną grupę stanowią gatunki duże – coroczne kilkugodzinne wypowiedzi w ramach programu „Linia bezpośrednia" i wielkiej konferencji prasowej. Przyczyną rzadkiego wykorzystywania gatunków dużych przez polityków może być trudność w utrzymaniu stałej wysokiej uwagi widzów, słuchaczy czy czytelników dla prezentowanych kwestii.

Uwzględniając zaprezentowane najważniejsze właściwości politycznych wypowiedzi (oficjalność, publiczność, instytucjonalność, masowość, perswazyjność) oraz ich typologię ze względu na sposób percepcji, główną funkcję i objętość, badacze mogą dogłębnie opisać poszczególne gatunki z danego obszaru komunikacji. Warto jednak pamiętać, że gatunki te wciąż się rozwijają. Artykuł ten powinien przyczynić się do lepszego zrozumienia fenomenu gatunków politycznych i pozwolić na ich całościową charakterystykę w przyszłości.

Literatura

Batko-Tokarz B., *Perswazja w dyskursie sejmowym*, Wydawnictwo „Scriptum", Kraków 2008.

Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., *Tekstologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.

Bralczyk J., *O języku propagandy i polityki*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2007.

Dijk T.A. van, *Dyskurs polityczny i ideologia*, „Etnolingwistyka" 2003, nr 15, s. 7–28.

Dudek-Waligóra G., *Modalność epistemiczna w strategii argumentacyjnej. Na materiale tekstów reprezentujących współczesny rosyjski dyskurs polityczny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2017.

Fras J., *Komunikacja polityczna. Wybrane zagadnienia gatunków i języka wypowiedzi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005.

Jaskólski A., *Dyskurs polityczny w Rosji. Analiza pragmalingwistyczna*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2014.

Kampka A., *Perswazja w języku polityki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.

Kita M., *Państwo jako generator gatunków mowy*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" 2002, z. LVIII, s. 65–74.

Maćkiewicz J., *Co się zmieniło w komunikowaniu publicznym?*, [w:] *Międzyjęzykowe i międzykulturowe konteksty współczesnego dyskursu publicznego*, red. A. Pstyga, U. Patocka-Sigłowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2017, s. 23–32.

Majkowski G., *Ulotka jako gatunek tekstu wyborczego*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2015.

Ożdżyński G., *Niektóre cechy gatunkowe orędzia (w świetle zjawisk z kręgu nowomowy)*, „Poradnik Językowy" 1995, nr 1, s. 15–25.

Ożóg K., *Język w służbie polityki. Językowy kształt kampanii wyborczych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2004.

Przybylska R., *Jak stworzyć typologię wystąpień publicznych polityków*, „Język a Kultura" 2008, nr 20, s. 279–285.

Szymula R., *Mowy inauguracyjne rosyjskich prezydentów – ewolucja gatunku*, „Bibliotekarz Podlaski" 2017, nr 4, s. 199–213.

Wilkoń A., *Spójność i struktura tekstu: wstęp do lingwistyki tekstu*, Universitas, Kraków 2002.

Żydek-Bednarczuk U., *Typy, odmiany, klasy… tekstów. W poszukiwaniu kryteriów*, [w:] *Stylistyka a pragmatyka*, red. B. Witosz, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2001, s. 114–125.

Алтунян А.Г., *Анализ политических текстов. Учебное пособие*, Логос, Москва 2006.

Гаврилова М.В., *Когнитивные и риторические основы президентской речи (на материале выступлений В.В. Путина и Б.Н. Ельцина)*, Филологический факультет СПБГУ, Санкт-Петербург 2004.

Гаврилова М.В., *Анализ программ российских политических партий начала XX и XXI веков (лингвистический аспект)*, Издательство Невского института языка и культуры, Санкт-Петербург 2011.

Герасименко Н.А., *Информация и фасцинация в политическом дискурсе (к вопросу о функционировании бисубстантивных предложений)*, [в:] *Политический дискурс в России-2. Материалы рабочего совещания 29 марта 1998 года*, Издательство АО „Диалог-МГУ", Москва 1998, s. 20–23.

Горностаева А.А., *Иронические метафоры в политическом дискурсе*, „Вестник РУДН. Серия: Лингвистика" 2018, № 226, s. 108–125.

Гудков Д.Б., *Ритуалы и прецеденты в политическом дискурсе*, [в:] *Политический дискурс в России-2. Материалы рабочего совещания 29 марта 1998 года*, Издательство АО «Диалог-МГУ», Москва1998, s. 30–36.

Дзюба Е.В., Дударева З.М., Никулина И.М., *Российские и немецкие политические лозунги как объект семантического, лексикографического и лингвопрагматического описания (рецензия на публикацию „Дайте миру шанс! Словарь современных политических лозунгов России и Германии")*, „Политическая лингвистика" 2017, № 3 (63), s. 146–151.

Зуева С.А., *Словарь блогов в политической газете (на материале газеты „Гардиан")*, „Политическая лингвистика" 2017, № 3 (63), s. 63–68.

Карасик В.И., *Игра по правилам в политическом дискурсе о России на Западе*, [в:] *Образ России в зарубежном политическом дискурсе: стереотипы, мифы и метафоры. Материалы Международной научной конференции 13–17 сентября 2010*, ред. А.П. Чудинов, Урал. гос. пед. ун-т., Екатеринбург 2010, s. 66–69.

Клюев Ю.В., *Политический дискурс в массовой коммуникации: анализ публичного политического взаимодействия*, Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, Санкт-Петербург 2010.

Мехта А., *Русская политическая торжественная речь: содержание, композиция, стилистические особенности*, Экон-Информ, Москва 2017.

Плахотная Ю.И., *Речевое воздействие в диалогическом политическом дискурсе*, „Политическая лингвистика" 2011, № 4 (38), s. 121–124.

Сафина Р.А., Чернова Я.Р., *Стратегии речевого воздействия в предвыборных выступлениях австрийских политиков*, „Политическая лингвистика" 2017, № 5 (65), s. 147–151.

Стексова Т.И., *„Послание президента" как жанр политической коммуникации*, „Политическая лингвистика" 2012, № 3 (41), s. 58–63.

Чащина А.М., *Политическое интервью как особый жанр политического дискурса*, „Вестник Челябинского государственного университета" 2013, № 37, s. 60–62.

Чудинов А.П., *Политическая лингвистика. Учебное пособие*, Флинта, Наука, Москва 2008.

Шаховский В.И., *Голос эмоции в русском политическом дискурсе*, [в:] *Политический дискурс в России 1996–2006*, ред. В.Н. Базылев, Государственный институт русского языка им. А.С. Пушкина, Москва 2007, s. 168–174.

Шейгал Е.И., *Семиотика политического дискурса*, Гнозис, Москва 2004.

Типология жанров современного политического дискурса (на примере деятельности Владимира Владимировича Путина)

Резюме

В статье анализируется типология речевых жанров в современном политическом дискурсе. Материалом для исследования служат высказывания Владимира Путина. Определяется концепция речевого жанра и перечисляются его особенности. На основе исследований польских и российских политолингвистов были выделены наиболее важные черты политических текстов, такие как: официальность, общественность, принадлежность к институциональной, массовой и убеждающей коммуникации. Автор представляет также критерии разделения речевых жанров, используемых в политическом дискурсе (способ восприятия, основная функция текста и объем информации), и на этой основе делит высказывания российского президента на письменные и устные; ритуальные, ориентационные и агональные, а также на малые, средние и крупные. Анализ приводит к выводу, что в дискурсе В.В. Путина преобладают устные, ориентационные и средние жанры.

Ключевые слова: политическая лингвистика, политический дискурс, политические речи, российский политический дискурс, жанр

The Typology of Speech Genres of Contemporary Political Discourse (On the Example of Speeches of Vladimir Vladimirovich Putin)

Abstract

This article analyzes the typology of speech genres in contemporary political discourse. The material for research is served by the utterances made by Vladimir Vladimirovich Putin. The concept of a speech genre was defined and its features were listed. Based on the research of Polish and Russian politolinguists, the most important features of political texts were highlighted, such as: officiality, public, being part of the institutional, mass and persuasive communication. The author also presents the criteria available in the scientific literature for the division of speech genres used in political discourse (way of perception, main text function and length) and on this basis, divides the Russian president's statements into written and oral; ritual, indicative and agonal as well as into small, medium and large. The analysis leads to the conclusion that V.V. Putin's discourse is dominated by oral, indicative and medium genres.

Key words: political linguistics, political discourse, political speeches, Russian political discourse, genre

Gabriela Dudek-Waligóra, dr
ORCID: 0000-0001-7951-8870
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej

Gabriela Dudek-Waligóra, PhD
Jagiellonian University in Kraków
Institute of Eastern Slavonic Studies
e-mail: gabriela.dudek@uj.edu.pl
+ 48 126632510